

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, טז)
”זה יוסף שהיה אז בחמיה” (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת עקב תשפ"ב • שנה ב' - גליון פ"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

לקח טוב

כלל ז'

פסילי אלהיהם תשדפון באש לא תחמד קסף וזהב עליהם וגו' (ו, כה).

לדעת רבנן שציפוי הר נאסר דאינו כהר מצוינו שטפל חמור מן העיקר

הנה נא האי סברא ד'אי אפשר שיהיה טפל חמור מעיקר', רגילה על לשון הפוסקים ז"ל, ודנים הלכה מכחה.

עיין שו"ת רד"ך (בית טו ד"ה ולפי"י), שכתב לאחד מחכמי הדור, וז"ל: ומה שכתבת לי שכבודך מאמין שלא ראיתי הגמרא, ואם ראיתי - שכתתי, יען עלותי בשמי מרומי אקלידס, בזה אני משיב למעלת כבוד תורתו, הלואי שייזכני השם ללמוד מחכמת ראיית הירח על פי החשבון, שעליה נאמר 'כי היא חכמתכם ובינתכם' כו', כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות קדוש החודש (פ"א ה"ד), וגם כן היא בכלל 'והגית' (יהושע א, ח). ואף דשמואל ירחינאה לא הוי עסיק בה אלא בבית הכנסא (מדרש דב"ר ח, ו) הובא בתוספות תענית א. (ו ד"ה אף), זהו בשאר הכוכבים, אבל בראיית הירח מנמצא כמה לשונות מהתלמוד בנויים עליו, פשיטא דהוי מחכמת תורתנו הקדושה, עכ"ל.

ומקור הסברא הזאת הוא מש"ס זבחים (מח; שם סג.) ומנחות (צא; ובכורות ד;), שבמקומות אלה הוזכר לשון זה ד'לא מצוינו טפל חמור מן העיקר'. והנה שמתני אל לבי לעיין בסברא זאת, וראיתי דלא לבד דמסוגיא דזבחים עצמה שם (מט.) מוכח דאין סברא זאת דאי אפשר לטפל כו' מוכרחת, כי אם מוכח כן גם כן מדוכתי טובי.

דהנה בתוספות חולין (מ. ד"ה הא), הביאו פלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבנן בעבודה זרה (מה;), לענין עובדי כוכבים ומזלות העובדין את ההרים, דרבנן סבירא להו דציפוי הר אינו כהר ונאסר, דכתיב 'לא תחמוד קסף וזהב עליהם', ורבי יוסי הגלילי מתיר גם הציפוי, וכתבו וז"ל: דהתם מיירי כשעובדים את הציפוי, ואפילו הכי שרי לרבי יוסי הגלילי, משום דאין עובדין אותו אלא אגב הר ובטיל לגבי הר, דלא יהיה טפל חמור מן העיקר, ורבנן נמי אי לאו קרא הוי שרי מהאי טעמא, עכ"ל. ואם כן על כל פנים לרבנן דרבי יוסי הגלילי, השתא דאיכא קרא הרי מצוינו בזה טפל חמור מן העיקר, דההר אינו נאסר וציפוי נאסר.

(א) ראה **לקח טוב** שם מה שהביא רבינו **מהניחן** מצוה סח ד"ה והעובר, ומשו"ת **חתם סופר** חלק יורה דעה סימן רכג ד"ה דבר האסור.

(ב) עיין שם דקאמר, ואיבעית אימא אמר קרא 'העולה' (ויקרא ד, טז) - במקומה תהא, ומוכח בהדיא דסבירא להו להאי שינויא דאפשר לטפל שיהיה חמור מן העיקר, דאם לא כן למה לו לאיבעית אימא, הלא די בתירוץ הראשון, וזה פשוט, לשון רבינו שם.

(ג) רבינו האריך שם בראיות, וכאן הובא הנוגע לפרשניו.

(ד) "הוא דאי ברכה הגונה, דלשעבר בעינן, שהרי כבר הוציא הלחם הזה מן הארץ שהוא בא ליהנות ממנו", רש"י שם.

(ה) המשך לשונו: "ועיין שו"ת מהר"י מיניץ (סימן ב) שכתב, בלשון הכתוב בשטר 'הני מארס את בתי לפלוני, שיש לפרשו שאינו מארס עתה, רק שיארס לאחר זמן, כמו 'הני משחיתם את הארץ' (בראשית ו, יג), הנה אנכי בא אליך בעב הענין (שמות יט, כו), עכ"ל. ואין סתירה על זה מלשון

גליוני הש"ס

ברכות לח.

המוליךך במדבר וגו' המוציא לך מים מצור החלמיש (ח, טו).

האם לרבי נחמיה 'המוציא לך מים' שמוציא כעת או שהוציא

בגמרא ברכות (לח), תנו רבנן, מה הוא אומר, המוציא לחם מן הארץ, רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ. אמר רבא, במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע, דכתיב (במדבר כג, כב) 'אל-מוציאם ממצרים', כי פליגי ב'המוציא', רבנן סברי דאפיק משמע, דכתיב 'המוציא לך מים מצור החלמיש', ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע, דכתיב (שמות ו, ז) 'המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'. וברש"י (ד"ה ורבי נחמיה סבר דמפיק משמע) כתב, ו'המוציא לך מים' עדיין היה מוציא כל ימי היותם במדבר.

לולי דברי רש"י ז"ל יש לומר ד'המוציא' גם לרבי נחמיה דאפיק נמי משמע, ועם כל זה עדיף ליה לרבי נחמיה לשון 'מוציא' שהוא לשון מבורר - שאין משמעו רק לשעבר, ומה שאין כן המוציא דבא גם על להבא.

גליוני הש"ס

קידושין לט.

ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד (י, טז).

לשיטת היראים - בכל מחשבת עבירה עובר בלאו ד'לא תקשו'

בגמרא קידושין (לט;), מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה. עיין ספר **קרבן הגיגה** (סימן מ ד"ה ולע"ד) . ולע"ד אפשר דהך ד'מחשבה רעה' כו', היינו רק בדבר שאין ציווי אומחשבה, רק אמעשה, דאז המחשבה לעשות המעשה אין נענש, מה שאין כן כשהציווי על המחשבה בעצמה כ'לא תתאוה' (לעיל ה, יח; עיין חינוך מצוה תטו) וכדומה, לא שייך זה.

ועיין ספר יריאים (סימן ה; בדפ"ח סימן שסה), דהביא לאו

'מוציא' דכאן, דאמרינן דלא מישתמע לעתיד כלל לפי דברינו, דשאני התם דנאמר גם כן תיבת 'הנני', וכן 'הנה אנכי', דזה עוקרו מלשון עבר על כל פנים, ועל כן שפיר יתכן להאמר על עתיד, ודו"ק.

(ו) שביאר שם, דאי אפשר לעבור על לאו ד'לא תתאוה' (לעיל ה, יח) - שהוא התאוה בלב בלבד (ראה רמב"ם הלכות גזילה ואבידה פ"א הלכה י"ב), אלא כשעבר על לאו ד'לא תחמוד' (שמות כ, יד) - דהיינו כשבא לידי מעשה ולקחה (רמב"ם שם הלכה טו, יב), דאז נמצא שמחשבת תאוותו עשתה פירות, אבל בלא מעשה אינו נענש כל כך, שהרי לא מצוינו שנענשים על המחשבה אלא דוקא בעבודה זרה (עיין קידושין לט;), ורק אחרי שעשה אזי עובר למפרע על התאוה שהיתה בלבו שגררה את החמדה - שהיא המעשה. **(ז)** דרק באלו שאין בהם מעשה כלל - אמרינן דגם המחשבה כמעשה, ואילו מדברי היראים משמע, דבכל מחשבת עבירה עוברים על לאו ד'וערפכם לא תקשו עוד', ואפילו עבירה שיש בה מעשה, ואם כן הרי מחשבה רעה מצטרפת למעשה.

ד'וערפכם לא תקשו עוד', וכתב: פירוש קשיות עורף - חושב בלבבו שלא לשוב ליוצרו, ומשעה שמחשב עובר ב'לא תקשו' עכ"ל. ולפי זה יש בכל מחשבת עבירה לאו ד'לא תקשו'.

ואין זה סתירה לדברינו, דאפשר דאלאו הנ"ל יש עונש גם כן, ודאמרינן כאן ד'מחשבה רעה אין מצטרפת למעשה', היינו דאין מצטרפת להחשב כאילו עשה גוף המעשה שחשב עליה - שיהיה נענש מתורת לאו של אותו מעשה, אבל מתורת לאו ד'לא תקשו' אפשר שפיר דנענש.

גליוני הש"ס

ברכות פ.

ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת (יא, טו).

איסור לאכול קודם הבהמה מדאורייתא או מדרבנן

איתא בברכות (מ;), אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך', והדר 'ואכלת ושבעת'.

עיין שו"ת מהר"ם בר ברוך החדשות (סימן שב ד"ה פסק), דהוא איסור גמור מן התורה, עיין שם. ועיין **שאלת יעב"ץ** (סימן יז), המגדל חתול או כלב בביתו, אם אסור שיאכל קודם שיתן להם לאכול. ועיין שו"ת **שבוע יעקב** (ח"ג סימן יג). ומה שכתב שם דהוא רק איסור דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, לא ראה שו"ת מהר"ם בר ברוך הנ"ל. וגם מסברא לא ידעתי מנא ליה הא.

וגם מה שכתב שם גזירה שוה ד'בהמתך' (בפסוק כאן) 'בהמתך' (שמות כ, י; עיין בבא קמא נד;), לא נהירא כלל, דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו (פסחים סו;), וגזירה שוה זו לא הוזכרה בגמרא.

והחילוק שבין הך דכאן להך דגיטין (ס;), דשם נאמר אסור לו לאדם שיטעום, ואילו כאן נאמר שיאכל, עיין ברכות (מז;), לטעום איתמר, עיין שם ברש"י (ד"ה לטעום) דכתב, דאין חילוק בדבר.

(ח) המשך לשונו: "ועיין מה שכתבתי בגליון בבא בתרא (פח), דבגול גם מחשבה מצטרפת למעשה, עיין שם. ועיין עוד חידוש כזה בספר מדרש תלפיות ענף גילוי עריות".

(ט) שונאל שם: "אי דוקא אכילה קבוע קאמר, מה שאין כן טעימה בעלמא מותר, או נימא דאף טעימה בעלמא בכלל איסור זה, כדאיתא הלשון בגיטין סוף פרק הניזקין (סב), אמר ליה, ליטעום מר מידי, אמר ליה הכי אמר רבי יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד בלא מעשה אינו נענש כל כך, שהרי לא מצוינו שנענשים על המחשבה אלא דוקא בעבודה זרה (עיין קידושין לט;), ורק אחרי שעשה אזי עובר למפרע על התאוה שהיתה בלבו שגררה את החמדה - שהיא המעשה. **(ז)** דרק באלו שאין בהם מעשה כלל - אמרינן דגם המחשבה כמעשה, ואילו מדברי היראים משמע, דבכל מחשבת עבירה עוברים על לאו ד'וערפכם לא תקשו עוד', ואפילו עבירה שיש בה מעשה, ואם כן הרי מחשבה רעה מצטרפת למעשה.

(י) ואין חילוק בין בהמה וחיה ועוף בין טמאה בין טהורה, **שבוע יעקב** שם. **(יא)** שממנה נשאל השבות יעקב בהערה הקודמת.

ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך (ח, י)

חייב ברכת המזון בפחות מכדי שביעה מטעם 'אחשביה'

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל מא ~

נשיאות פנים נפתת חשיבות להם יותר מכפי הראוי, רק גם הנשיאות פנים הזאת בדיוק ובמשקל.

זה, כי הנשיאות פנים הזאת עצמה מתחייבת ממעשיהם מדה כנגד מדה, שהרי כתוב בתורה 'ואכלת ושבעת', ואילו הם מדקדקים על עצמם עד כזית עד כביצה. והיינו, מפאת שלכבודו יתברך - כדי לברך לו - הם מחשיבים את המאכל יותר ממה שהוא ונותנים לו חשיבות השביעה אף על פי שאין לו חשיבות זאת בעצם, לכן מדה כנגד מדה ראוי להחשיב את ישראל עוד יותר ממה שהם, כי החשיבות היתירה הזאת היא עצמה מתחייבת ממעשיהם אלה מדה כנגד מדה, ונמצא שאיננה חשיבות יתירה כלל, רק חשיבות ראויה ומחויבת, ודו"ק.

לא נשא פנים לתורה - לא החשיב לימוד התלמיד כדי לחפות על מעשיו

ואולם בשבת (ג, א) איתא, תנא דבי אליהו, מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה כו' ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם כו'. פעם אחת נתארחתי אצלה והסחיה לי כל אותו המאורע. אמרתי לה, בתי כו' בימי ליבונך מהו אצלך. אמרה לי, אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר ולא עלתה דעתו על דבר אחר. אמרתי לה ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי אמרה תורה (ויקרא יח, טו) 'ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב', עכ"ל הגמרא.

ומוכח מזה, דנשיאות פנים אין פירושו החשבת הדבר יותר ממה שהוא, דלא שייך זה בתורה לומר שלא נשא פנים לתורה להחשיבה יותר כו' וכמוכח. ונהפוך הוא, שכל מה שמחשיבין את התורה היא חשובה יותר, כי היא בלתי בעלת תכלית (עיין עירובין כא: ומרשה"א שם ד"ה שד"ת), וכן חשיבותה אין לו תכלית.

ואמנם בספר **לב שמח** על ספר המצות להרמב"ם (לא תעשה שנג ד"ה כתב הב"י), הביא הך דשבת, וכתב, דאפשר לפרש בו פירוש אחר לגמרי. דהאי 'שלא נשא פנים לתורה', לא קאי על התלמיד, רק קאי על המקום יתברך, שאמר, ברוך המקום שהרגו לתלמיד זה ולא נשא פנים לתורתו - שהיה קורא הרבה ושונה הרבה כו', רק הרגו כפי מעשיו, שהרי אמרה תורה 'ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב', והוא עבר על זה, ולכן ברוך המקום שהרגו ולא נשא פנים לתורתו וללימודו, עיין שם היטב'.

ולפי זה, גם האי 'שלא נשא פנים', הכוונה שלא החשיב את לימודו יותר מכפי הראוי להחשיבו, לחפות עליו עבור לימודו גם על מעשה הבלתי ראוי, ודו"ק.

ואולם במלאכי (ב, ט) כתוב גם כן, 'אשר אינכם שומרים את ד' ונושאים פנים בתורה'. ואמנם שם לא נאמר 'לתורה' רק 'בתורה', ויש לפרשו פירוש אחר לגמרי ואין להאריך. ואם אולי נמצא עוד לשון 'נשיאות פנים' אשר אין פירושו כפי דרכנו, עם כל זה בהאי 'נשיאות פנים' דש"ס ברכות הנ"ל, שפיר יש להבין הכוונה כן, כיון דמציינו לשון 'נשיאות פנים' בכאה גוונא בש"ס חגיגה (יד) הנ"ל.

לא מחייב אלא מדרבנן.
(ה) המשך לשונו: 'הוא מחלוקת בראשונים ז"ל (עיין אב"ד בהשגות על הרי"ף שם יב, ד"ה בעיא: רמב"ן במלחמות שם ד"ה והלא), ודברינו פה הם לדעת רש"י ותוספות'.

כדאיתא שם: 'רבי מאיר סבר 'ואכלת' זו אכילה... ואכילה בכזית'.
(ז) המשך לשונו: 'ונראה לענ"ד ראייה ברורה לפירוש הלב שמח הנ"ל, מדברי התנא דבי אליהו רבא (פרק טו אות ט), ששם הובאה מעשה דשבת הנ"ל, ונאמר שם בזה הלשון: אמרתי לה, ברוך המקום שהרגו, שאין לפניו משאו פנים, שכן כתוב בתורה 'ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב' כו', עכ"ל. הרי מפורש בדברי הלב שמח הנ"ל'.

דלא מהני סברא דאחשביה להחשיבו מן התורה לשביעה. **ואולם** עם כל זה, בענין הדרבנן שפיר יש לומר דהחייב דרבנן שחייבו באמת על כזית ועל כביצה - למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, הוא מטעם אחשביה, אלא דלמר חשוב ליה רק כביצה, כיון דלפעמים יש בו שביעה, וכדאמר בברכות שם (ט:), איזהו אכילה שיש בו שביעה - הוי אומר זו כביצה, ובפחות מכביצה דאין בו שביעה לעולם - סבירא ליה דגם אחשביה לא אמרינן, דבטלה דעתו, ומר סבירא ליה דגם בכזית, כיון דהוא שיעור אכילה על כל פנים, שייכא סברא דאחשביה להחשיבו לשביעה, ומיחייב מדרבנן בברכת המזון.

נשיאות פנים לישראל יותר מן המגיע להם - מדה כנגד מדה

ויובן בזה מאמר הגמרא ברכות שם (כ:), אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, כתבת בתורתך (י, י) 'אשר לא יאש פנים ולא יקח שוחד', והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתב (במדבר י, כו) 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם, וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם 'ואכלת ושבעת וברכת', והם מדקדקין על עצמן עד כזית (לרבי מאיר) ועד כביצה (לרבי יהודה), עכ"ל הגמרא.

ולפי הנ"ל יש להבין הכוונה. דענין 'נשיאות פנים', הנה הוא גם כן מה שנושאים פנים לאדם לחלק לו כבוד ולהחשיבו יותר ממה שהוא, דעבור ערך החשיבות אשר לו - נושאים לו פנים להחשיבו עוד יותר ממה שהוא. עיין חגיגה (יד), 'ונשוא פנים' (ישעיה ג, א) - זה שנושאים פנים לדורו בעבורו, למעלה - כגון רבי חנינא בן דוסא, ולמטה - כגון רבי אבהו בי קיסר, עכ"ל הגמרא. היינו, דמה שהחשיבו את דורו של רבי חנינא בן דוסא למעלה, אף על פי שבעצמותם לא היו חשובין כל כך, ואף על פי כן החשיבו אותם עבור היותם דורו של רבי חנינא בן דוסא, דבר זה נקרא נשיאות פנים לדור - מה שמחשיבין אותם יותר ממה שהם. וכן רבי אבהו בי קיסר, שהחשיבה המלכות את דורו, לא מפאת חשיבות עצמותם, רק מפאת שהיה דורו של רבי אבהו שהיה חשוב למלכות, דבר זה נקרא נשיאות פנים לדור.

וזהו ענין שהשם יתברך אינו נושא פנים. דודאי הוא יתברך אין מחשיב לאדם יותר ממה שהוא, רק משלם לאיש ואיש כדרכו וכפרי מעלליו בדיוק (ראה ירמיה י, י). ועל כן על טענת המלאכים שהוא יתברך נושא פנים לישראל, השיב להם שנשיאות פנים הזאת איננה

בוזרה פרשת תרומה (קנג), על הכתוב (שמות כה, כג) 'ועשית שלחן עצי שטים', וז"ל: פתח רבי חייא ואמר, 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך' וגו', וכי עד לא אכיל בר נש לשבעא ויתמלי כריסיה לא יברך ליה לקודשא בריך הוא, במאי נוקים 'ואכלת ושבעת' - ובתר 'וברכת'. אלא אפילו לא ייכול בר נש אלא כזית, ורעותיה איהו עליה, וישוי ליה להווא מיכלא עקרא דמיכליה - שבעא איקרי, דכתיב (תהלים קמח, טו) 'פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון', 'לכל חי אכילה' לא כתיב, אלא 'רצון', ההוא רעותא דשוי על ההוא מיכלא - שבעא איקרי, ואפילו דלית קמיה דבר נש אלא ההוא זעיר ככזית ולא יתיר, הא רעותא דשבעא שוי עליה כו', עכ"ל.

ומוכח כוונת הזוהר, דמשום דאחשביה להכזית לשביעה - חשוב שביעה, ואף על פי שבעצם איננו שביעה, דההוא רעותא דשוי עליה ומשוי ליה במחשבתו לעיקרא דמיכלא, מהני להחשיבו כאילו היה משביע, ומחייב לברך עליו ברכת המזון.

מחלוקת רבי יהודה וחכמים אם אמרינן אחשביה - לשיטתייהו

ועיין בגמרא ברכות (ט:), דאכילה שיש בה שביעה הוא כביצה, עיין שם. ועל פי דברי הזוהר אלה - דחייב ברכת המזון אכזית הוא מטעם אחשביה, אם כן פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בברכות (מח). במשנה, עד כמה מזמנין, עד כזית, רבי יהודה אומר עד כביצה, הוא גם כן פלוגתא בסברא דאחשביה. דרבנן אית להו סברא דאחשביה, ורבי יהודה לית ליה סברא דאחשביה, ולכן בעי כביצה, דאית ביה שביעה ממש.

והרי זה ממש כפלוגתת רבי יהודה ורבנן בברכות (מ:), אשר הבאנו (בית האוצר שם אות יד) דרבי יהודה סבירא ליה דמין שבעה עדיף, ורבנן סבירא להו דחביב עדיף, וביארנו (שם) דבסברא דאחשביה הוא דפליגי, דרבי יהודה לית ליה סברא דאחשביה, ורבנן אית להו סברא דאחשביה. דהכא נמי רבי יהודה לטעמיה לית ליה דסברא דאחשביה, ובעי שביעה ממש כביצה, ורבנן לטעמיהו אית להו סברא דאחשביה, ומחייבין גם בכזית מטעם אחשביה'.

ואולם בברכות (כ:), מוכח, דגם שיעור כביצה דרבי יהודה הנ"ל הוא רק שיעור דרבנן, ומדאורייתא בעי שביעה ממש, עיין שם בפירוש רש"י (ד"ה שיעורא), וכן כתבו התוספות ברכות שם (מט: ד"ה רבי). ואם כן נראה,

(א) 'היו לפניו מינין הרבה, רבי יהודה אומר, אם יש ביניהן מין שבעה - עליו הוא מברך, וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה'.

(ב) ראה שם שכתב רבינו: "ונראה... דפלוגתתם הוא בסברא דאחשביה, אם אדם יכול להחשיב דבר ולעשותו חשוב יותר ממה שהוא, מפאת שהדבר נגמר אחרי מחשבת האדם, או דילמא אין הדבר נגמר ונידון כפי מחשבת האדם, רק בתר עצם חשיבותו הוא דאזלינן, ולא בתר מה שהוא חשוב בעיני האדם. דרבי יהודה סבירא ליה כסברא השנייה הנ"ל, דלא אזלינן בתר החשיבות בעיני האדם, רק בתר עצם החשיבות, ובעצם הרי מין שבעה עדיף, דכיון דמשבתב קרא בגויהו בשבח ארץ ישראל (ראה ח, ח), ודאי אינהו חשיבי טפי משאר מינין. ורבנן סבירא להו דבתר החשיבות בעיני האדם אזלינן,

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

מאיזה פסוקים בפרשתנו מוכח אם אכילה על ידי דבר אחר שמיא אכילה?

תשובה לידוע תדע! מפרשת ואתחנן: מדוע נקרא חמשה עשר באב - יום טוב?

ראה גלויני הש"ס תענית ל: תוד"ה יום; חגיגה כו. ד"ה הכתוב; גליון לב - ואתחנן תשפ"א עמוד ב

”ובכל נפשכם”

“עלינו ללכת בשמחה אל גרדום התליה” - צעק הקדוש ר' שלמה זעליכובסקי ז"ל אל חבריו הקדושים | כח מסירות נפש "נרשם ונחקק בלב כל איש ישראל, עד אשר אפילו הקל שבקלים מוסר נפשו על קידוש שמו יתברך" | הנהרגים על קידוש השם אינם מרגישים ביסורים - אך רבי עקיבא התפלל שלא ילקח ממנו כח ההרגש מחבת היסורים לכבוד ה'

אם ביהודים פשוטים כך, על אחת כמה וכמה התנא הקדוש רבי עקיבא, כל ימיו ציפה וייחל לכך שיזכה לקיים מצוה זו ליהרג על קידוש השם. כמו שהעידו חז"ל (ברכות סא): **”בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו, רבינו עד כאן. אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, 'ובכל נפשך' - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימו. היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד.”**

לא זו בלבד, אלא חביבים היו עליו היסורים הנוראים שייסרו אותו הרשעים. הוא ביקש והתפלל אל הש"ת, שלא יקחו ממנו את הרגשת היסורים, כי ברצותו לסבול למען חבת שמו יתברך.

דבר זה רבינו הגדול אמרו, **בגליוני הש"ס** (ברכות סא: ד"ה והיו). כי אף על פי שחידש לנו רבינו מהר"ם מרוטנבורג (ש"ת מהר"ם בר ברוך החדשות סימן תקל"ז), ש"מאחר שגמר אדם בדעתו למסור נפשו על קידוש השם, מכאן ואילך כל מיתה שעושים לו אינו מרגיש כלל¹, בכל זאת משמע כאן שרבי עקיבא הרגיש ביסורים, כי אם לאו - על מה התפלאו התלמידים בראותם את רבם בשעה קשה מקבל על עצמו עול מלכות שמים וקורא קריאת שמע.

ומפורש הדבר בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה), שטונוסטרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא: **”אי חרש את אי מבעט ביסורין את?”** (=או שאתה מכסף או שאתה עושה עצמך שאינך מתיישר). ענה לו רבי עקיבא: **”תיפח רוחיה דההוא גברא, לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא, אלא כל יומי קריתי פסוק זה והייתי מצטער ואומר אימתי יבוא שלשתן לידי: 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך'...”**

”ויש לומר, דרבי עקיבא בגודל קדושתו ומדריגתו רצה ביותר בהרגש היסורין - מִבְּהִמְנַעְתֵּי הַהַרְגֵּשׁ. כי **אדרבה, רצה לסבול גם יסורין עבור חבת קדושת שמו יתברך, ועל כן לא ניטל ממנו ההרגש**, כי הוא בעצמו לא רצה בכך, רק אדרבה רצה בהרגש².

ונמרח, לכן בהגדלת היסורין יגדל התענוג והשמחה, ואין שם הרגשה יסורין כלל, רק הרגשת תענוג שמחה ועונג.

ולכן בראותם את רבי עקיבא שסורקין את בשרו, שהמה יסורים קשים ומרים, וכבר ידעו צדקותיו וחסותו של רבי עקיבא, ואם כן הבינו שזה אין אצלו יסורין, דלא חשד קודשא בריך הוא ליתן יסורין חנם לצדיק כזה, ומוזה הבינו שאדרבה שכר ותענוג הוא לו דבר זה, ויתפלאו על הדבר ולזה אמרו 'זו תורה זו שכרה', ר"ל ודאי על תורתו של רבי עקיבא מגיע לו שכר - וזו שכרו, והיה הדבר לפלא בעיניהם איך יסורים מרים כאלה יהיה כל כך הרגש תענוג, עד שיהיה זה שכר על תורתו. והשיב הש"ת: כך עלה במחשבה, ר"ל **שכל כך העלה רבי עקיבא כל חושי והרגשותיו ואבריו אל עולם המחשבה, עד שכל עוד שהיסורים גדולים יגדל יתר מאוד התענוג**, לכן יסורים מרים כאלה הם אצלו תענוג שאינו מושג כלל, והבן היטב כי הוא אמתי בע"ה.”

הס"ס השתללו והיכו את ר' שלמה זעליכובסקי. אחד הגרמנים אמר בפליאה הרבה: 'הוצאות להורג כבר ראיתי, אך זאָ וזאָס האָבע נאך נישט געזעען' (=אבל דבר כזה עוד לא ראיתי).

”שעה שהובילו אותם לגרדום התליה, המשיך ר' שלמה לשיר את ניגון הקדיש שהיה רגיל לשיר בעת תפילת נעילה ביום כיפור, ולבסוף הוא הכריז בקולו האדיר: **”שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד!”** וזעק שבע פעמים: **”ה' הוא האלקים.”** וכך הוא וחבריו הקדושים החזירו את נשמותיהם הטהורות לבורא העולם וקידשו את השם.”

טבע מוטבע הוא בנפשו של כל יהודי באשר הוא, למסור נפשו על קידוש השם, לסבול צרות, רדיפות ויסורים - ולא לכפור בה' אלקי ישראל ובתורתו הקדושה.

חכמינו ז"ל במדרש שיר השירים (ה, א), כבר ביאר מדוע נמשלו בני ישראל ליונה, בפסוק (שם): **”הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים”** - ”מה יונה פושטת צוארה לשחיטה, כך ישראל **כי עליך הורגנו כל היום**” (תהלים מז, כג).

ויתירה מזו כתב הרה"ק בעל 'קדושת לוי' ז"ע (פרשת יתרו על הפסוק 'כי לבעבור נסות אתכם'): **”כי זה שאמר הקדוש ברוך הוא בעצמו 'אנכי ולא יהיה לך', נרשם ונחקק בלב כל איש ישראל, עד אשר אפילו הקל שבקלים מוסר נפשו על קידוש שמו יתברך, וזה 'לבעבור נסות' - שתעמדו בנסיון”** (וראה עוד תולדות יעקב יוסף פרשת בא ד"ה פן א'; ספר התניא פרק יח).

זדומה לכך כתב הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל בספרו 'רוח חיים' על המשנה באבות (פ"ה מ"א): **”עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו:”** כי כמה מדות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כטבע מוטבע, ובקצת יגיעה יגיעו לזה. וכמו שנראה בחוש שרבים מעמי הארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש השם, והוא מוטבע בנו מאברהם אבינו שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו.”

מלובשת בגוף, ועל כן אינו מרגיש ביסורי הגוף, עיני שם, וראה הערה הבאה.

ז הסבר נרחב על ענין זה מצינו בספר 'עריבי נחל' פרשת מסעי, וזו לשונו: **כתוב בתשובת מהר"ם**, שקבלה איש מפי איש שהנהרג על כבוד הש"י, אינו מרגיש יסורין כלל, ע"ש. והטעם, כי בהיות אותו היוצא ליהרג מתלהב בחשק נמרץ שיהרג על קדושת שמו יתברך, הוא מעלה כל חושי ועולם המעשה שלו בהתלהבות ההוא אל עולם המחשבה, **עד שמתלבש כולו במחשבה ובטלו חושי והרגשותיו וגשמיותו נפשט מעליו, לכן אינו מרגיש רק תענוג**, כמו אותו הנשחר במחשבה. ואדרבה יש לו תענוג יותר מאחר, שהדבר ההוא שחשק תמיד נתקיים לפועל ויצא, וכמאמר רבי עקיבא כל ימי הייתי מצטער כו'. ולכן כל עוד שייסורי הריגתו גדולים יותר, יגדל יותר ויותר התענוג שלו, כי כיון שאותו הרגשת היסורין מתהפך להרגשת תענוג רב

ישראל קדושים, מאמינים בני מאמינים, התנסו בכל הדורות בנסיונות הקשים ביותר - ועמדו בהם בגבורה ובאמונה. בשלות נפש ואף בשמחה קידשו שמים וצעדו בגבורה לקראת קיום מצות קידוש השם. אין לנו כל השגה בעבודה זו, ויהי רצון שיהיה תמיד אך טוב לישראל, אך בקורות הדורות מצינו תיאורים רבים מספור על מעמדים אלו של קידוש השם, כאשר היהודים הקדושים התכוננו אליו מתוך גאון דקדושה ושמחה של מצוה וללא שום פחד ומורא וחלישות הדעת.

אחד מהם הוא התיאור הנורא אודות יהודי העיר זדונסקעוואליע (זדונסקה-וולה) שבמחוז לאדז' בפולין, כפי שנכתב על ידי עד נוכח סמוך להתרחשות המאורע³:

”יום לפני ערב חג השבועות נעצרו ר' שלמה זעליכובסקי, חמיו ר' בנימין פייבל רודאל, ר' בערל וזאלפישי, ר' מרדכי מארגנשטערן, ר' שלמה גרשונוביץ ועוד חמשה יהודים. למחרת, בערב חג השבועות בשעה 12:00 בצהריים, חויבו כל יהודי העיר להתייצב בכיכר השוק, שם עמד גרדום התליה עליו כבר ניתלו לפני פורים יהודים מבני המקום. גם שערי הגיטו נפתחו כדי לאפשר לתלמידי בתי הספר הנוצריים להשתתף במחזה האכזרי והמחריד.

”ר' שלמה זעליכובסקי קורא לכל היהודים הנאספים לעזור לו ולחבריו הקדושים הנידונים על ידי הגרמנים לתליה, שלא יהיו בצער ובעצבות. הוא פונה אל קהל היהודים הנאספים ואומר: **’אני גאה להיות קרבן למען כלל ישראל!...’, הוא מושך את חבריו הקדושים למעגל הריקוד ואומר להם: 'הדבר היחיד שיצר הרע יכול לפתותנו ברגע זה, הוא להיות עצובים ולהתרעם נגד הבורא ית"ש! אל לנו להניח ליצר הרע לבלבל את מחשבותינו בהרהורים רעים, אלא עלינו ללכת בשמחה לגרדום התליה, להיות קרבן למען הכלל!'**

”הוא לוקח את חבריו הקדושים לריקוד, והוא, ר' שלמה זעליכובסקי, כבעל קול ערב ובעל תפילה מהולל, מתחיל לשיר את האזכרה המפורסם שחיבר הרה"ק רבי ישראל מוואז'ין זצ"ל. אנשי

(א) מובא בספר 'בקרובי אקדש' מאת הרב **יהושע אייבשיץ** ז"ל, וראה שם שמשער שכותב הרשימה הוא הרב ר' **שמעון הוברנד** ז"ל ה"ד.

(ב) כלשון תלמידו **התשב"ץ** (סימן תטו): **”מהר"ם ז"ל** אומר, כשהאדם גומר בדעתו לקדש השם, ומסור נפשו על קידוש השם, כל מה שעושים לו, הן סקילה, הן שריפה, הן קבורת חיים, הן תליה - אינו כואב לו כלום... **ותדע שכן הוא, שאין לך אדם בעולם, שאם היה נוגע באצבע קטנה באש, היה צועק, אפילו היה בדעתו לעכב עצמו, לא היה יכול, ורבים מוסרים עצמם לשרפה ולהריגה על קדוש השם יתברך, ואינם צועקים לא אוי ולא אבוי...”**

וראה שם משמואל' פרשת וארא תרע"ט ד"ה ונראה עוד, בשם אביו הגה"ק בעל **’אבני נזר’** ז"ל טעם דברי המהר"ם הנזכר, שמאחר שמוסר נפשו על קידוש השם, זוכה לבחינה שאיננה

לפני חזיר, דווקא חזיר שאינו בן גידול כלל, כמו שאמרו (בבא קמא שם), ארור מגדל חזירים, עכ"ל. ולתוספות דפסחים לא היה צריך לזה, דמן התורה אסור לגדלו.

ואולם הא דאמר (שבת שם) דנותנין מזונות לפני כלב, אלמא דכלב מותר לגדלו, לא קשיא לתוספות, דכלב נמי למלאכתו הוא גדל להיות שומר הבית, והוה ליה כחמור וגמל (עיין תוספות פסחים שם). וכן מבואר בבבא קמא (פג.) ובכתובות (מא): ובכמה דוכתי (עיין שבת סג.; בבא קמא טו); דכלב שאינו רע וקשור בשלשלת מותר לגדלו, ועיין מה שכתבתי בגליון ביצה (כא: ד"ה מרבה).

אדם מקפיד שלאחר מיתתו לא יבזו את אלמנתו אבל לא שיכבדה ולכן פטורים אז מדין כיבוד אב

הנה הא דפטרינן בש"ס כתובות (גק.) מכיבוד אשת אב אחרי מיתת האב, יש לבאר, דטעם חיוב כיבוד אשת אב - הוא בעצמו רק משום כיבוד אב, שבזיון הוא לו אם מבזים לאשתו. וכן נראה להדיא מדברי הרמב"ם הלכות ממרים (פ"ו הט"ו) שכתב וז"ל: חייב אדם לכבד אשת אביו - אף על פי שאינה אמו - כל זמן שאביו קיים, שזה בכלל כבוד אביו, עכ"ל. ועל כן לאחר מיתת האב דלית ביה תו משום כיבוד אב, שפיר שרי.

אולם קשה לי באמת, דמנא לן דטעמא דקרא דמחייב בכיבוד אשת אב הוא משום כיבוד אב - ונאמר עבור זה לפטור מכיבוד לאחר מיתת האב, הא קיימא לן דלא דרשינן טעמא דקרא (עיין בבא מציעא קטו; שו"ת הרשב"א ח"ד סימן רסח ד"ה ובאמת), וגוף הדין דחיוב כיבוד אשת אב כמו שנאמר, הרי ראוי שינהוג גם אחרי מיתת האב, אם נאמר דגם אחרי מיתתו חשיבא אשתו.

ותו, דבכתובות (גג.) איתא, לענין הרווחה - בתו עדיפא ליה, לענין זילותא - אלמנתו עדיפא ליה, עיין שם. ומוכח דרצון האב הוא שיכבדו את אשתו גם אחרי מיתתו, ואם כן כיון שזה רצון האב, אם כן חיוב כיבוד אב הרי הוא גם אחרי מיתת האב - כמבואר בקידושין (לא): מכבדו בחייו ומכבדו במוותו, עיין שם. ויש לומר, דלאחר מיתתו קפיד רק אילוהא דאלמנתו ושלא יבזוה - אבל אינו חפץ שיכבדה, מה שאין כן בחייו - שרוצה שיכבדו לאשתו.

והעירני אחי יצחק שיחיה לאוי"ט, דכן מבואר ברשב"ם בבא בתרא (קלא: ד"ה ואשה אצל בני הבעל), דאין הבעל חושש אם לא יכבדו בניו שיש לו מאשה אחרת - את אשתו אחרי מיתתו, עיין שם היטב.

אותו ד"ה עוד: "...דזהו דוקא במקדש ובירושלים שאז לא היה המלוכה כי אם לבית דוד, מה שאין כן במשכן שילה וקודם שנבחר זרע דוד היה הישיבה לכל מי שהוא ראש לישראל..."

ב ששאל: "במי שאנס נערה ואחר כך הודה, דקיימא לן מודה בקנס פטור, אם פטור גם כן מלישא אותה, כיון שפטור מן הקנס, או דילמא כופין אותו לישא אותה. תשובה: ...מסתברא לי שכותפין אותו וישא אותה וישתה בעציצו, תדע... ותו דחדוש הוא שחדשו חכמים מודה בקנס פטור ואין לך בו אלא חדושו, דוקא קנס של ממון".

ג באתון דאורייתא ככל ח ד"ה נסתפקתי - ד"ה ודע, האריך רבינו לדון אם אשה גם לאחר מיתת הבעל נחשבת כאשתו ולא נסתלקה האישיה ממנו, והביא ראיות ונפקא מינות בזה.

קושיא על הרמ"ע שהותר לשאול לשבת בעזרה הלא אמרו 'אלא למלכי בית דוד בלבד'

עיין ספר קהלת יעקב חלק תוספת דרבנן ערך 'אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד' (אות א כלל ב ד"ה ומלבד) שכתב, וז"ל: ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן קב) כתב, דהא דאמרינן (יומא כה.) למלכי בית דוד 'בלבד' לאו דווקא, דגם שאול המלך בכלל, עכ"ל.

וצריך עיין קצת מש"ס כתובות (לט.), והאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים, וכי תימא בציור הוא דליכא - הא טפי איכא, והא 'אלא' קאמר כו', ובתוספות (ד"ה וכן) הגירסא 'והא בלבד' קאמר, עיין שם. ועל כל פנים מבואר דלשון 'אלא בלבד' מורה דווקא קאמר, ואין להוסיף.

כל פרטי דיני קנס הם חידוש - ואין ללמוד לענין אחר

בגמרא כתובות (מא.), האומר פתיתי את בתו של פלוני, משלם בושת ופגם על פי עצמו ואין משלם קנס.

עיין חידוש בשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן יט), דהא דמודה בקנס פטור (שם מג.), חידוש הוא שחידשו חכמים, ואין לך בו אלא חידושו, דווקא קנס של ממון, אבל לא קנס אחר שקנסה תורה, עיין שם.

ואולי הטעם, דכיון דקנס חידוש הוא (עיין שם לד.), דמשום הכי לא ילפינן מקנסא (עיין שם מ; בבא קמא קיז.), לכן דבר שהוא חידוש - כל פרטי דיניו הם בכלל החידוש, ואין ללמוד מהם אעלמא. ואולם למואז דאמר בגיטין (גג.) דילפינן קנסא מקנסא לא יתכן זה.

כלב למלאכתו הוא גדל לשמור הבית ומותר לגדלו כשאינו רע

בגמרא פסחים (גג.), והרי שרצים דרחמנא אמר (ויקרא יא, מא) 'שקץ הוא לא יאכל', ותנן (שביעית פ"ז מ"ד) צידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מינין טמאין - מותרין למוכרן לנכרים. שאני התם דאמר קרא (שם יא, יא) 'לכם' - שלכם יהא. אי הכי אפילו לכתחלה נמי, שאני הכא דאמר קרא (שם) 'יהיו' - בהוייתן יהו. ובתוספות (ד"ה אמר) כתבו: ואם תאמר, דאמרינן במרובה (בבא קמא פב.) אסור לישראל לגדל חזירים, תיפוק ליה דמדאורייתא אסור. ויש לומר, דנפקא מינה למיקם בארוה.

עיין חידושי רמב"ן שבת (קנה: ד"ה הני) דכתב: והא דאמרינן (שם) אין נותנין מזונות

א ראה **בית האוצר** מערכת א כלל קעו, בסוף דבריו: "עיינתי בגוף הרמ"ע שם, ולא מצאתי שם מה שכתב הקהלת יעקב בשמו. ורק ממשחה דיבר שם, דאף על גב דמלכי בית דוד מושחין, מלכי ישראל אין מושחין (הוריות יא.), מכל מקום שאול נמשח בשמן המשחה, ועיין שם שכתב הטעם, כיון דעדיין לא נבחר דוד. ואולי מכללא דהך טעמא יליף **קהלת יעקב** כיון דהוא הדין לענין ישיבה, ועל כן הביאו בשמו, כיון דחד טעמא נינהו. ואולם לענ"ד יש לחלק ביניהם, ואין להאריך". אך עיין בדבריו בעשרה מאמרות מאמר אב חל כו ח"ג סימן י: "...ומשנבנה בית עולמים על ידי מלכי בית דוד וכהן גדול עומד ומשמע לפניהם... נתחדשה הלכה", ומשמע שקודם לכן הותרה ישיבה לאו דוקא למלכי בית דוד. וכן כתב **בבאר שבע** תמיד כו. ד"ה ונראה. ועיין מלא הרועים ערך ישיבה בעזרה

לראשונה מזה צ"ד שנים

אוצר ב'לום וזפ'לא

בענין שביעית בזמן הזה

הספר המפורסם **אוצרות יוסף**

יזרות וגדרי מצות השמיטה כוסן הוא מאמר תורה הכתיר של ש"ר התורה הגאון הנאמנים

הגד"ק רבי יוסף ענגיל זצ"א

בתוספת קונטרסי **תפארת יוסף** בו נאספו מילים יקרים ותרנגולין נבין מכל ספרי רבינו, על משנתו ודוגמתי שכתב ונכלל ענין השמיטה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

לפרטים ולנהלת הספרים עד הבית. מכוון אוהבי תורה: 1800-200-855
 e:00200855@gmail.com י:00200855

הצטרפו לאלפים שזכו לישועות בזכות הבטחתו הפלאית של רבינו:

"כל מי שייסייע בהדפסת החיבורים שלי - אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

חייו ענשיו: 1800-200-855

מכון אוהבי תורה
 הוצאת ספרים תורה ע"פ י"ג

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שייסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגד"ק רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com